

C. GEORGE SANDULESCU : *The Joycean Monologue*,

Editura pentru Literatură Contemporană/Contemporary Literature Press,

București, 2010, <http://editura.mttlc.ro/>

Un Ghid online pentru romanul *Ulise* de James Joyce

Lectura romanului *Ulysses* de James Joyce a fost și rămâne o provocare. A-l înțelege pe Joyce nu e un lucru la îndemâna oricui. Din momentul publicării romanului s-a constituit o tagmă aparte de critici literari, *Joyceenii*. Din păcate, însă, eforturile lor, în cea mai mare parte, n-au avut, nu au nici până în ziua de azi mare lucru în comun cu nevoia lectorului obișnuit de a găsi o explicație a textelor lui Joyce, de a înțelege de ce autorul irlandez sfidează absolut toate dogmele literare, de la nevoia de poveste a oricărui dintre noi și până la cuvintele de care ne folosim în traiul de fiecare zi.

George Sandulescu a publicat *The Joycean Monologue (Monologul la Joyce)* în Anglia, în anul 1979. Cartea lui e printre puținele care îndreaptă lectura pe calea cea bună, cu toate că, de la publicarea romanului, în 1922, s-a scurs aproape un veac. Intenția autorului este să apropie lectorul de acest autor prin excelență enigmatic care este Joyce. Cum spune el însuși,

Intenția narativă a lui Joyce este în esență să-și construiască eroii altfel, într-un mod care să surprindă lectura printr-o continuă schimbare de perspectivă. Prin urmare, el recurge la monologul interior și ne confruntă nemijlocit cu 'gândurile (lor) nerostite și neîntâmpate, exact în ordinea în care se nasc în mintea eroului.' În acest scop, caută cu îndârjire modurile de a exprima tot fără a spune nimic clar, de a exprima o lume prin frânturi și subînțelesuri.

Monologul, epifania și mitul sunt uneltele lui de căpătâi. (p. 115)

[The general purpose of Joyce's art of the novel is to present character in the lesser known and more unexpected facets as well as from other angles of observation. Consequently, he resorts to interior monologue to reveal his characters' 'unspoken and unacted thoughts in the way they occur'. And in

order to do so, he embarks upon an arduous search for the possibility of saying much by saying little; and, by stating less, of implying everything.

Monologue, epiphany and myth are his most effective vehicles for reaching this goal. (p. 115)]

Critica lui G. Sandulescu împinge analiza dincolo de pagina scrisă. *The Joycean Monologue* caută să descopere ce ascunde romanul în profunzime și rescrie interioritatea lui Joyce într-un text care dezvăluie nu numai fascinația romancierului, ci și pe cea – de netăgăduit – a criticului însuși.

Studiul acesta critic pornește de la o premiză esențială: nu capcanele textului joycean sunt esența lui, ci povestea, poveștile pe care trebuie să învățăm să le detectăm. Poveștile sunt realitatea ultimă a romanului *Ulysses*. Ne aflăm în fața unui Ghid care conduce, seduce lectorul și îi arată o față posibilă a poveștii și eroilor ei. O față care e în aceeași măsură a lui Joyce și a exegetului lui. Empatia critică din *The Joycean Monologue* face din el una dintre cele mai riguroase și în același timp nonconformiste analize din exegeza joyceană.

Pentru Joyce, ca și pentru Mallarmé, '*Tout, au monde, existe pour aboutir à un livre.*' Acesta este și motto-ul pe care-l citim dacă accesăm pagina de Web a autorului, George Sandulescu, <http://sandulescu.perso.monaco.mc/>. Lumea este, într-adevăr, pentru romancier, poate și pentru critic, ne gândim, pretext pentru text. G. Sandulescu înțelege monologul interior ca unul din modurile în care Joyce își ascunde povestea, silindu-și lectorul să caute mereu ceva, până ce acesta se trezește că de fapt ceea ce caută e de fapt în el, e propria lui viață interioară.

Odată ce lectorul a parcurs căutarea de la text înapoi la pretext, pretextul fiind el însuși în ultimă instanță, cartea și-a atins scopul. Aici aflăm teza esențială a criticului. Volumul întreg e o demonstrație a ideii că Joyce e la fel de complex, la fel de uman, la fel de fragil și totuși hotărât să supraviețuiască, la fel de neajutorat în fața timpului ca noi toți. Criticul îl numește 'romancier poetic introvertit': doar cei pregătiți să-l vadă îl înțeleg cu adevărat. Lectura volumului *The Joycean Monologue* este, în cele din urmă, un mod de a ne pregăti să-l vedem pe Joyce.

George Sandulescu explorează romanul lui Joyce cu unelte pe care le inventează el însuși, cu un spirit critic la fel de misterios, de viguros ca al autorului. A-l citi pe critic este, ca și lectura lui Joyce, o provocare. Puțini exegeți au ajuns la această profunzime și exactitate a analizei. Criticul caută în textul *Ulysses* o ființă

interzisă, dă să pună palma spiritului peste palpabilul și impalpabilul Joyce deodată. Prin aceasta el îl pune pe lector față în față cu secretul textului Joycean, și anume că pentru a-l înțelege pe Joyce trebuie să învățăm să ne înțelegem pe noi înșine.

LIDIA VIANU

Apărută în Revista *Luceafărul de dimineață*, 35/15 septembrie 2010, p. 7,
<http://www.revistaluceafarul.ro/index.html?id=2527&editie=110>

James Joyce, acest necunoscut!

Textul de față este o intervenție orală la o Masă Rotundă organizată la Monaco în 1982, la Théâtre Princesse Grace, în prezența Alteței Sale Princiare Princess Grace de Monaco, care a participat la festivitățile de sărbătorire a Centenarului Joyce de la începutul acestora, de la ora 3.00 p.m., până la final – după miezul nopții. Au participat la Masa Rotundă și la discuții, printre alții, Anthony Burgess, Mark Mortimer și Alexis Léon – fiul lui Paul Léon, cel care i-a fost lui James Joyce prieten și cel mai apropiat colaborator; Alexis încă mai locuiește în apartamentul din rue Casimir Périer, apartament în care Joyce îl vizita pe tatăl lui.

Discuțiile din cadrul acestei Mese Rotunde au fost înregistrate și publicate în *Études Irlandaises*, *The James Joyce Centenary Issue*, editat de Patrick Raffroidi & Pierre Joannon, Numero Spécial, 1982, publicat de Université de Lille, "Pont de Bois", B.P.149, F-59653 Villeneuve-d'Asq, FRANCE.

C. George Sandulescu:

Dacă e să vorbim de surprize-șoc, cred că Mark Mortimer a fost primul la rând. Mă alătur și eu, fiindcă voi vorbi despre ‘Joyce, acest necunoscut!’ (Cum bine știți, *L’homme, cet inconnu/Omul, acest necunoscut* de Alexis Carrel a adus Franței unul dintre primele premii Nobel la începutul secolului XX.)

În șirul de *enfants terribles* pe care i-a dat Irlanda literaturii universale – unii mai mari, alții mai mici, și mă gândesc la Shaw și Wilde – James Joyce are un loc aparte: el este un incredibil paradox!

Deși autorul cel mai bine cunoscut, Joyce este și autorul cel mai ermetic – deci cel mai necunoscut. Prin definiție, e cel mai citit, însă și cel mai puțin înțeles autor. Scrie și nu scrie în limba engleză. Se știe cam tot ce se poate ști despre viața lui profesională și intimă, și totuși el rămâne cea mai enigmatică personalitate din lumea literelor. În fine, adevărat oximoron – e omul cel mai european din secolul XX, prin urmare cel mai puțin irlandez dintre toți...

Ceea ce vreau să spun este:

Mai înainte de toate, e cel mai cunoscut ca urmare a numărului mare de cărți ce se scriu anual despre el: în 1966, Tom Staley înregistra mai bine de 30 de volume și 500 de articole despre Joyce în fiecare an. Acum, în acest an centenar, cifra ni se pare de-a dreptul infimă...

În al doilea rând, e autorul cel mai citit: nu pot uita cum un șofer de taxi din New York și-a lăsat mașina în stradă ca să discute o jumătate de oră cu mine despre Joyce – eu fiind un client oarecare – într-un bar nu departe de Times Square...

În al treilea rând, limba lui nu e limba engleză! Evident, pașaportul lui rămâne britanic și – spre deosebire de Beckett! – rămâne supus britanic cât trăiește. Ba chiar merge special la Londra la 4 iulie 1931, ca să se căsătorească. Cu toate acestea, Stephen Dedalus își spune în gând despre englezul Haines (al cărui nume e de fapt extrem de franțuzesc!), ‘Limba lui nu-i limba mea.’ De aici pornește *Finnegans Wake*.

În al patrulea rând, rămâne personalitatea cea mai enigmatică dintre toate: în ciuda faptului că mulți l-au cunoscut bine (unii aici de față), rămâne la fel de plin de mistere ca și Shakespeare, ori ca și legendarii autori ai Bibliei.

În fine, exilul lui nu e exil, e o armă: iată ce-i spune Stephen celui mai apropiat și mai inteligent dintre prietenii săi:

*Uite ce, Cranly, zise el. M-ai întrebat ce-aș face și ce nu aș face eu. Am să-ți spun ce voi face eu și ce nu. Refuz să mă supun unui lucru în care nu mai cred, fie că acesta se cheamă casă, patrie (**fatherland**) ori biserică: și am să încerc să mă exprim într-un fel sau altul, în viață ori în artă, cât pot eu de liber și pe deplin, folosindu-mă în apărare de unicele arme pe care mi le îngădui mie însumi – tăcerea, exilul și viclenia.*

[Look here, Cranly, he said. You have asked me what I would do and what I would not do. I will tell you what I will do and what I will not do. I will not serve that in which I no longer believe, whether it call itself my home, my fatherland or my church: and I will try to express myself in some mode of life or art as freely as I can and as wholly as I can, using for my defence the only arms I allow myself to use – silence, exile and cunning.]

Avem în față fragmentul cel mai direct, cel mai agresiv, dar și cel mai enigmatic din cartea *Portret al Artistului în tinerețe*.

‘Refuz să mă supun!’ evocă, desigur, pe Lucifer cu *Non Serviam*, revizuit de Milton... dar e aici și absolut contrariul devizei Prințului Țării Galilor, urmaș la tronul țării al cărei supus era Joyce însuși. Deviza este reluată (paradoxal, în germană) pe emblema lui: ‘Ich dien’ – ‘Voi servi (țara).’ Lui Joyce această deviză regală nu-i era străină, desigur, ceea ce adaugă un sens în plus profesiei lui de credință.

Apoi urmează, în engleză, expresia ‘whether it call itself’. N-o traduc fiindcă se pot face confuzii. Textul nu spune nici ‘they call’ nici ‘I call’, ci ‘it call itself’ (nici măcar ‘it calls itself’...).

Iar apoi ‘my home, my fatherland...’. Nu ‘motherland’! Din punct de vedere lingvistic – am predat și lingvistica generală – n-am cercetat exact frecvența folosirii termenului *fatherland* în comparație cu *motherland*: dar sunt aproape sigur că *motherland* e mult mai des folosit în engleză, iar *fatherland* se potrivește mai degrabă în germană (iar germana!).

În încheiere, mă voi opri la ‘silence, exile and cunning’. Am putea începe cu o anecdotă: cine a mai văzut vreodată un irlandez tăcut? (ori un italian tăcut...) Apoi, ‘Exile’! Se spune mereu – ‘Joyce n-a scris decât despre Irlanda! N-a scris nimic altceva!’ Dar nu e așa: a scris texte despre care nu se pomenește nimic; unul dintre ele poartă titlul simbolic *Giacomo Joyce*. Povestirea nu se petrece în Irlanda, ci în Italia. Există acolo –

*Un câmp de orez nu departe de Vercelli sub un soare difuz și lăptos [...].
Padua se vede în depărtare peste apa mării. Tăcere de-a dreptul
medievală – întunecimea de miez de noapte a istoriei moșăie pașnic în
Piazza Delle Erbe sub lumină de lună...*

[A ricefield near Vercelli under creamy summer haze [. .] .

Padua far beyond the sea. The silent middle age, night darkness
of history sleep in the **Piazza delle Erbe** under the moon...]

Se spune de asemenea că ‘Joyce n-a scris nimic despre Franța!’ Nici acest lucru nu e adevărat! A scris *Pisica și Diavolul*, un text dedicat nepotului lui, Stephen – singurul cu dedicație dintre toate textele lui Joyce – care începe în felul următor:

Beaujency e un mic orășel foarte vechi, pe malul Loarei, cel mai lung fluviu din Franța. E și un fluviu foarte lat, cel puțin pentru fluviile din Franța.

[Beaujency is a tiny old town on the bank of the Loire, France's longest river. It is also a very wide river, for France, at least.]

Ce vreau să demonstrez aici este că tăcerea lui Joyce nu este una reală, că exil lui nu este tocmai un exil în adevăratul sens al cuvântului. Cât despre ‘viclenie’, să nu uităm remarca lui Cranly din același pasaj – ‘Cunning, you poor poet, you!’ [‘Tu, viclean, blegule? Poet prăpădit ce ești...’]

Ceea ce-l face pe Joyce să fie un mare scriitor este tocmai caracterul lui contradictoriu.

Traducere: Lidia Vianu și C.G. Sandulescu